

Szakirodalmi figyelő

VIRÁGH K. – KUN A. (szerk.): Vegetáció és dinamizmus. A 70 éves Fekete Gábort köszöntik tanítványai, barátai és munkatársai. – MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete, Vácrátót, 2000. 255 pp. ISBN 9638391235

Évek – Iskolák – Tanítványok – Barátok

Semmi sem szolgálhat nagyobb elismeréssel egy iskolateremtő mester számára, mint amikor tanítványai és barátai egy rangos kötet megjelentetésével köszöntik. A „Vegetáció és dinamizmus” kötet reprezentatív, de korántsem teljes bemutatását adja a Fekete Gábor köré csoportosuló fiatalok és a vele kapcsolatban lévő kollégák és barátok kutatásainak. A kötet 255 számozott oldalt tartalmaz és három részre tagolódik: „Köszöntő”, „Vegetációkutatás és társuláselemélet” és „Talaj és természetes növényzet”.

Az első (Köszöntő) részben az egykori és jelenlegi pályatársak, barátok és tanítványok köszöntik Fekete Gábor akadémikust. Igen rövid írások ezek, igazi köszöntések. A köszöntők, a köszöntés sorrendjében: Bohídi Attila, Járainé Komlódi Magda, Jakucs Pál, Horánszky András, Szodfridt István, Précsényi István, Tuba Zoltán, Virágh Klára, Molnár Zsolt, Kun András, Kovács-Láng Edit. Ezek a rövid írások jól tükrözik a kutatói életpályát. A fiatal generáció tagjai között egyre nagyobb az érdeklődés a szakma története iránt – minden bizonnyal a tudománytörténettel foglalkozók számára is hasznosak lesznek ezek a rövid írások, hiszen számos fontos vagy éppen meghatározó momentumát őrzik a magyarországi botanikai kutatások történetének.

A második rész 6 hosszabb írást tartalmaz vegetációkutatás és társuláselemélet témában. Virágh Klára írása (*Vegetációdinamika és szukcessiókutatás az utóbbi 15 évben. Gondolatok a kutatási trendekről és módszerekről*) széleskörű áttekintése a témának. A vállalkozás tiszteletre méltó, hiszen a téma irodalma könyvtárakat tölt meg és bizonyosan kivételes tájékozottságot, rengeteg munkát és nagy bátorságot igényel egy ilyen összefoglaló munka megírása. A helyzet azért is nehéz, mert számos szempont és ezek kombinációja szerint is meg lehet írni egy ilyen cikket. Egyetlen szempont szerint megírva az anyag egyoldalú lesz, ennek minden előnyével és hátrányával. A szempontok kombinálása pedig könnyen eredményezhet a belső egyensúly hiányával küzdő anyagot. A nehéz, alig összeegyeztethető szempontok csapdái között jól egyensúlyoz a szerző. A főbb nemzetközi trendeket ismerteti és erre a vezérfonalra fűzi fel a hazai szerzők által publikált műveket. A vállalkozása jól sikerült. Az anyag kiegyensúlyozott, harmonikus egységet alkot, világos szakmai irányvonallal.

A második írás Oborny Beáta cikke, egy határtalan játék a határokkal (*Játék határokkal – Társulási szabályok az ökológiai közösségekben*). Méltó tisztelet a mester előtt – a „Köszöntnyilvánítás”-ban írt személyes megszólítás szellemében (p. 94), hogyan lehetne méltóbban köszönteni a 70 éves Fekete Gábort, mint kutatási programon gondolkodni a következő 70 évre. Az írás a közösségszerveződés és a modern ökológia alapvető kérdéseit érinti. Kertész Miklós cikke (*Játékszabályok – társulási szabályok*) a játék folytatása. A cikk rövid, a „játék” látszólag könnyedebb. [Ezt a látszatot talán az kelti, hogy kevesebb a nemzetközi irodalomra való explicit utalás.] A mindössze 4 oldalas cikk azonban rövidege ellenére (vagy éppen ezért) igen világosan összegzi az iskola gondolkodás és szemléletmódját – a paradigmát, ami szerint a világ dolgait szemléli. A cikk igazi, élvezetes gondolati párbeszéd. Ebben a műfajban a szerző igazán kiváló – milyen kár, hogy a „beszélgetések” írásban csak ritkán megjelenő műfaj.

Bartha Sándor írása (*In vivo társuláselemélet*), a szerző szemléletmódjához illeszkedően egy nagyléptékű, átfogó szintézisen alapuló áttekintése a társuláseleméletnek. Nem hagyományos review-ról van szó, ahol a szerző bemutatja, hogy mi történt a szakmában az elmúlt 5-10 vagy 20 évben, hanem sokkal többről: arról az igényről, hogy a meglévő tudásunk talaján hogyan lehetne egy érdemi társuláseleméletet alkotni. Vagy még ennél is többről: arról, hogyan lehetne egy modern növényökológiát megalkotni úgy, hogy a klasszikus európai iskolák organizációs szemlélete valamint az amerikai iskolák funkcionalitása és kutatási hatékonysága végre egymásra találjon. Lehetséges ez? Álomnak gyönyörű! Rendszerint én is erről álmodom.

Molnár Edit írása (*Egy őshonos növényfajunk Duna-Tisza közti terjedése*) egy rövid történeti visszaemlékezéssel indul, ami a cikkhez kapcsolódó kutatások motivációjára emlékezik. A cikk plasztikusan mutatja be egy őshonos faj invázió viselkedését, ennek sajátos összetevőit és stádiumait. Ehhez az íráshoz szakmailag kapcsolódik Bagi István cikke (*A Cleistogenes serotina inváziója a Kiskunsági Nemzeti Park „Fülöpházi homokbuckák” UNESCO bioszféra rezervátum magterületein, 1975-1999*). A cikk elsősorban

térképezésen alapuló történeti információkkal szolgál a *C. serotina* inváziójáról, rámutatva mélyebb ökológiai összefüggésekre a kérdéssel kapcsolatban. A cikk egyúttal azt is jól példázza, hogy mekkora szükség van kvantitatív adatokon és térképezésen is alapuló történeti vegetációkutatásra, hiszen a cönológiai és ökológiai folyamatok mindig erőteljesen történetiek. A történeti aspektusok ismeretének hiányában az aktuális mintázatot nagyon könnyű tévesen interpretálni. Márpedig a történeti vonatkozások ismerete igen hiányos, hiszen az ilyen típusú kutatások sok pénzt és folytonosságot igényelnének! Számomra úgy tűnik, hogy a folytonosság megteremtése a nehezebb.

A harmadik rész első írásában Borhidi Attila és munkatársai köszöntik Fekete Gábort „*Bioindikáció és természetesség a növénytársulásokban*” című írásukkal. A cikk átfogó áttekintését adja az indikátor számokon alapuló környezetminősítés szakmai jelentőségének és jövőbeli fontosságának. A téma kutatása gyakorlati, természetvédelmi szempontból is kulcsmomentuma lehet a meghatározó szakmai trendeknek.

Varga Zoltán és munkatársainak írása (*Félszáraz gyepek az Aggteleki-karszt: fitocönológiai viszonyok, egyenesszárnyú rovar- és lepkeegyüttesek*) áttekinti az Aggteleki-karszt félszáraz gyepeinek kutatását és eredményeit, részletes irodalmi kontextusba helyezve az eredményeket. A cikk igen részletes a botanikai, cönológiai adatok dokumentációja tekintetében.

Pócs Tamás (*Gondolatok szárazságtűrő növényeink származásáról*) érdekes esszéje areálgeográfiai, vegetációtörténeti és ökológiai érveket idéz a szárazságtűrés kapcsán. Írása is a történetiség szerepét és fontosságát hangsúlyozza a cönológiai, ökológiai jelenségek és folyamatok megértésében.

Gallé László írása (*A kompetíció mint közösségformáló mechanizmus: esettanulmányok hangyákon*) szemléletmódja révén jól illeszkedik a kötet anyagához. A közösségek jól szervezett entitások. Ezek elemzése és megismerése megfelelő kvantitatív eszköztár és funkcionális modellek révén lehetséges. A gondolatok illusztrálására szolgáló vizsgálatok bemutatása egyúttal a nemzetközi irodalmi háttér részletes áttekintésére is szolgál.

A kötet szép kivitelű, igényes munka. A szerkesztők (vagy a szakmai lektorok) lehettek volna figyelmesebbek abban a tekintetben, hogy minden hivatkozott irodalom szerepeljen az irodalomjegyzékben is. Talán a cím is lehetett volna kevésbé szakterminológiai egy „tisztelgő” kötet esetében. A „dinamizmus” nem közismert és nem is általánosan elfogadott terminológia. Számomra, és a magyarországi szukcessziókutatás szempontjából is meghatározó volt a Fekete Gábor és munkatársai által 1982-ben szervezett szukcessziókutatási konferencia. A konferencián bemutatkozó, majd az azt követő kötetben [Fekete G. (szerk.): 1985: *A cönológiai szukcesszió kérdései*. Akadémiai Kiadó, Budapest.] cikket megjelentető fiatalok közül ketten is MTA doktora címet szereztek olyan témában, amely jelentős részben szukcessziókutatás, vegetációdinamika. Nyilvánvalóan helyük lett volna a kötetben.

Zárásként egy személyes emlékekkel szeretnék szolgálni a vácrátóti szukcessziós szimpóziumról. Az esti „kötetlen beszélgetés” során a kötet egyik szerkesztője, Virágh Klára megjelent egy Fekete Gábortól származó barackpezsgővel, és megkértek, hogy bontsam fel. Fiatal kutatóként a „megtiszteltetéstől” remegő kézzel kellően összeráztam a pezsgőt a felbontás során, majd emiatt több mint a felét az általam akkor még csak élő legendaként ismert Gallé László fehér ingére locsoltam. – *Vitam regit fortuna, non sapientia*. (Cicero)

TÓTHMÉRÉSZ Béla, Dr.